

Chính sách đầu tư của Nhà nước cho hệ thống thư viện công cộng và một số ý kiến đề xuất

Thư viện là một thiết chế văn hóa có nhiệm vụ rất quan trọng trong việc sưu tầm, thu thập, lưu trữ, bảo quản lâu dài các xuất bản phẩm dân tộc nhằm phục vụ việc đọc và học tập suốt đời của người dân. Việc duy trì và phát triển hệ thống thư viện công cộng luôn là chủ trương của Đảng và Nhà nước, việc này đã được thể hiện rất rõ trong các Văn kiện, văn bản quy phạm pháp luật của Chính phủ và Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch nhằm tạo hành lang pháp lý cho các địa phương có căn cứ và cơ sở để tiến hành tổ chức, phát triển mạng lưới thư viện công cộng của địa phương. Bài viết giới thiệu những quy định hiện hành về chính sách đầu tư cho thư viện, đánh giá thực trạng chính sách của Nhà nước đối với hoạt động thư viện. Từ đó, tác giả đưa ra một số ý kiến nhằm hoàn thiện chính sách đầu tư cho thư viện.

Đặt vấn đề

Thư viện là một thiết chế văn hóa có nhiệm vụ rất quan trọng trong việc sưu tầm, thu thập, lưu trữ, bảo quản lâu dài các xuất bản phẩm dân tộc nhằm phục vụ việc đọc, học tập, nghiên cứu của người đọc.

Với ý nghĩa đó, ngay sau ngày hóa bình lập lại ở miền Bắc (tháng 10/1954), Đảng, Nhà nước và Bộ Văn hóa - Thông tin (nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch) đã sớm có định hướng chỉ đạo về việc tổ chức hoạt động của hệ thống thư viện công cộng rộng khắp trên địa bàn, từ thành thị đến nông thôn, từ đồng bằng trung du lên miền núi, vùng đồng bào các dân tộc thiểu số. Năm 1975, sau ngày giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước, Bộ Văn hóa - Thông tin đã ra ngay Chỉ thị 132/CT/MH ngày 23/7/1977 về việc phát triển hệ thống thư viện công cộng ở các địa phương phía Nam. Từ đó, việc duy trì và phát triển hệ thống thư viện công cộng luôn là chủ trương đúng đắn của Đảng và Nhà nước, việc này đã được thể hiện rất rõ trong các Văn kiện tại các Đại hội Đảng toàn quốc đều nêu rõ quan điểm, chủ trương và khẳng định vị trí của hệ thống thư viện công cộng đối với công cuộc xây dựng và phát triển đất nước. Trên cơ sở đó, Chính phủ cũng đã ban hành nhiều văn bản quy phạm pháp luật trong lĩnh vực thư viện nhằm tạo hành lang pháp lý cho các địa phương có căn cứ và cơ sở để tiến hành tổ chức, phát triển mạng lưới thư viện công cộng của địa phương. Bộ Văn hóa - Thông tin với chức năng, nhiệm vụ là cơ quan tham mưu cho Chính phủ trong lĩnh vực thư viện cũng đã ban hành theo thẩm quyền các quy chế tổ chức và hoạt động của thư viện cấp tỉnh, huyện, xã và nhiều văn bản quy phạm pháp luật nhằm thể chế hóa các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước trong lĩnh vực thư viện, làm căn cứ pháp lý để các địa phương tiến hành có hiệu quả sự nghiệp thư viện trên địa bàn của mình. Với bài viết này, chúng tôi xin hệ thống lại những quy định hiện hành về đầu tư cho thư viện và đưa ra một số ý kiến đề xuất nhằm hoàn thiện chính sách đầu tư cho thư viện.

1. Chính sách đầu tư cho thư viện hiện hành

Hiện nay, văn bản có tính pháp lý cao nhất trong lĩnh vực thư viện là Pháp lệnh Thư viện được Ủy ban Thường vụ Quốc hội nước CHXHCN Việt Nam ban hành ngày 28/12/2000, trong đó nhấn mạnh đến sự cần thiết phải đẩy mạnh việc tổ chức và hoạt động của các thư viện công cộng bằng các chính sách đầu tư cụ thể tại các điều 4, 20, 21, 22, 23 trong Pháp lệnh Thư viện.

Tại **Nghị định 72/2002/NĐ-CP** ban hành ngày 06/08/2002 của Chính phủ quy định chi tiết thi hành Pháp lệnh Thư viện cũng được thể hiện về chính sách đầu tư của nhà nước tại các điều 14, 19, 20, 21.

Chỉ thị số 57/2001/CT-BVHTT: Về tăng cường công tác thư viện trong các viện, trường đại học, cao đẳng trực thuộc Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch.

Yêu cầu lãnh đạo các viện, trường đại học, cao đẳng thuộc Bộ quan tâm thường xuyên đến công tác thông tin - thư viện; có kế hoạch xây dựng cải tạo, nâng cấp thư viện; ứng dụng công nghệ tin học trong công tác thông tin - thư viện; đảm bảo kinh phí cho việc bổ sung tài liệu.

Điều 1, Quyết định số 10/2007/QĐ-BVHTT

"Phê duyệt Quy hoạch phát triển ngành Thư viện Việt Nam đến năm 2010 và định hướng đến năm 2020".

Điểm a khoản 2: Đầu tư đúng mức cho thư viện, chú trọng những thư viện có tính khu vực...

Điểm b: Huy động nguồn vốn đầu tư phát triển sự nghiệp thư viện: Quy định về việc huy động nguồn vốn

từ nhà nước, cộng đồng, quốc tế hỗ trợ phát triển sự nghiệp thư viện.

2. Đánh giá thực trạng chính sách của Nhà nước đối với hoạt động thư viện.

2.1. Về quản lý nhà nước

*** Ưu điểm**

- a. Hình thành một hệ thống văn bản quy phạm pháp luật trong lĩnh vực thư viện được thể hiện ở 2 khía cạnh:
- Sự đầy đủ của cơ quan ban hành: Văn bản của Ủy ban Thường vụ Quốc hội, văn bản của Chính phủ, của cơ quan quản lý nhà nước về lĩnh vực ngành và của các Bộ, ngành có liên quan và các Ủy ban nhân dân các cấp ở địa phương.
 - Các văn bản này đã quy định những vấn đề cơ bản nhất của thể chế thư viện Việt Nam, đó là:
 - + Bảo đảm sự lãnh đạo của Đảng và sự quản lý của Nhà nước, đồng thời khuyến khích nhân dân tham gia xây dựng sự nghiệp thư viện trên cả hai mặt: đóng góp và hưởng thụ.
 - + Quy định những vấn đề cơ bản của quản lý nhà nước trong lĩnh vực thư viện: Nội dung, nguyên tắc, cơ quan quản lý nhà nước và cơ chế phối hợp (thể hiện qua sự phân công trách nhiệm của các Bộ ngành ở Trung ương, giữa cơ quan trung ương với chính quyền địa phương (cấp tỉnh)).
 - + Quy định những vấn đề về tổ chức và hoạt động của thiết chế thư viện: khẳng định vị trí vai trò quan trọng không thể thiếu của thư viện trong công cuộc xây dựng và phát triển đất nước. Đề ra định hướng phát triển của thư viện trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa, đó là hiện đại hóa thư viện cả về phương thức hoạt động lẫn cơ sở vật chất, trang bị, điều kiện để thành lập thư viện, hạng thư viện, loại hình thư viện, quyền và trách nhiệm của thư viện và các hành vi bị nghiêm cấm trong hoạt động thư viện, các hoạt động cơ bản của thư viện, về quyền, trách nhiệm của người làm công tác thư viện, các chức danh và chế độ lương, phụ cấp của người làm công tác thư viện.
 - + Quy định về chính sách của Nhà nước đối với hoạt động thư viện: Nhà nước cấp 100% kinh phí đối với thư viện hoạt động bằng ngân sách nhà nước, đầu tư bảo đảm để các thư viện phát triển theo hướng hiện đại hóa, khuyến khích, hỗ trợ và tạo điều kiện thuận lợi để các thư viện hoạt động bằng ngân sách nhà nước.
 - + Quy định quyền và trách nhiệm của tổ chức, cá nhân Việt Nam trong hoạt động thư viện: Quyền được thành lập thư viện, được sử dụng vốn tài liệu thư viện và quyền được tham gia các hoạt động do thư viện tổ chức.
- b. Công tác chỉ đạo, hướng dẫn kiểm tra việc thực hiện các quy định của Nhà nước cũng như tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật trong lĩnh vực thư viện được quan tâm thông qua các hình thức: gửi văn bản, đưa nội dung giới thiệu văn bản mới là một chuyên đề của các lớp tập huấn hàng năm cho cán bộ thư viện công cộng các cấp; thường xuyên tổ chức đi kiểm tra, khảo sát thực tế để nắm bắt tình hình thực hiện các văn bản cũng như hoạt động của các thư viện.
- c. Đã hình thành và có sự phối hợp khá nhịp nhàng giữa bộ máy quản lý nhà nước ngành từ Trung ương tới địa phương. Ở Trung ương, trong Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch có Vụ Thư viện là cơ quan giúp Bộ trưởng quản lý nhà nước trong lĩnh vực thư viện. Ở địa phương, trong Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch có phòng nghiệp vụ Văn hóa và thư viện tỉnh.

*** Những hạn chế tồn tại**

- a. Sự chưa hoàn thiện của hệ thống văn bản quy phạm pháp luật trong lĩnh vực thư viện được thể hiện ở:
- Sự chưa đầy đủ của loại hình văn bản, thiếu văn bản có giá trị pháp lý cao nhất - Luật Thư viện. Nước ta là nước có nền văn hiến lâu đời, dân tộc ta có truyền thống hiếu học, chúng ta có một di sản thư tịch khá phong phú, sự nghiệp thư viện ra đời, phát triển gắn liền với tiến trình xây dựng và phát triển của Nhà nước Việt Nam dân chủ cộng hòa và say này là Nhà nước CHXHCN Việt Nam, nhưng cho đến nay chúng ta mới có văn bản quy phạm pháp luật có giá trị pháp lý cao nhất là Pháp lệnh Thư viện và chủ yếu vẫn là các văn bản pháp luật. Do vậy, dẫn tới việc thực thi các quy định của pháp luật trong lĩnh vực thư viện chưa cao.
 - Nội dung các văn bản quy phạm pháp luật còn nhiều bất cập, chưa thống nhất, còn chông chéo và không kịp thời. Nhiều quy định không còn phù hợp vẫn chưa được bãi bỏ hoặc sửa chữa kịp thời. Chậm ban hành nhiều quy định mới để đáp ứng với yêu cầu của thực tiễn.
- b. Việc thực thi các văn bản còn hạn chế và mang ý muốn chủ quan của người quản lý, tình trạng "phép vua thua lệ làng" vẫn còn khá phổ biến. Nhiều văn bản pháp quy không được thực hiện đầy đủ và đúng đắn. Còn thiếu nhiều biện pháp và sự cương quyết trong xử lý những vi phạm...
- c. Sự bất cập trong tổ chức bộ máy, sự hạn chế về năng lực của đội ngũ cán bộ của cơ quan tham mưu giúp cơ quan quản lý nhà nước ngành ở Trung ương cũng như địa phương cũng là một trong hạn chế lớn của thể chế thư viện Việt Nam đã dẫn tới hệ quả việc thực thi chức năng, nhiệm vụ chưa thực sự đạt được kết quả như mong muốn.

2.2. Về tổ chức và hoạt động thư viện

- Sự bất cập lớn nhất là hạng thư viện được xếp trên cơ sở phân hạng mà không phải xếp hạng. Theo chúng tôi, hạng thư viện thể hiện quy mô tổ chức, chất lượng hiệu quả hoạt động của thư viện, là căn cứ để xây dựng chính sách đầu tư cho từng hạng. Do vậy, hạng thư viện cần phải được xét xếp hạng theo các tiêu chí, tiêu chuẩn nhất định mà tiêu chí, tiêu chuẩn quan trọng nhất là chất lượng hiệu quả hoạt động của thư viện.
- Mô hình tổ chức của thư viện cấp huyện chưa thống nhất: có nơi là một thiếu chế độc lập trực thuộc Ủy ban nhân dân cấp huyện hoặc Phòng văn hóa - thông tin, có nơi là một bộ phận trực thuộc Nhà văn hóa, Trung

tâm văn hóa đã dẫn tới sự quan tâm đầu tư không đúng mức hoặc chênh lệch khá lớn trong cùng một thiết chế thư viện cấp huyện.

- Hệ thống thư viện công cộng Việt Nam, trong nhiều năm qua tuy đã có sự cố gắng nỗ lực rất nhiều của bản thân hệ thống cũng như sự quan tâm, đầu tư của Nhà nước, song nhìn chung vẫn trong tình trạng lạc hậu so với trình độ phát triển của sự nghiệp thư viện các nước tiên tiến trong khu vực và thế giới, đặc biệt là trên phương diện ứng dụng công nghệ thông tin. Đây là cản trở lớn trên con đường hội nhập quốc tế về lĩnh vực thư viện.

2.3. Về chính sách

Nhiều chính sách thiết thực chưa được cụ thể hóa, mới chỉ được quy định trên các văn bản mà chưa thể đi vào thực tế cuộc sống. Việc thực hiện chính sách còn tùy tiện, còn thiếu những chính sách đầu tư hợp lý cho công tác phục vụ người đọc, chính sách phát triển các dịch vụ thư viện một trong những lĩnh vực được xem là dịch vụ công, chính sách phát triển vốn tài liệu... đã dẫn tới các thư viện nói chung và thư viện công cộng nói riêng chưa đủ sức cạnh tranh với những thiết chế văn hóa khác.

3. Đề xuất kiến nghị

- Đề nghị Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch nghiên cứu trình quốc hội sớm ban hành Luật Thư viện.
- Đề nghị Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch nghiên cứu xem xét lại tiêu chí xếp hạng của các đơn vị sự nghiệp: Thư viện, Trung tâm Văn hóa - Thông tin... được quy định tại Thông tư số 67/2006/TT-BVHTT ngày 10/8/2006 của Bộ trưởng Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch về hướng dẫn phân hạng và thực hiện chế độ phụ cấp chức vụ lãnh đạo trong các tổ chức sự nghiệp. Đề nghị Thư viện Quốc gia Việt Nam là hạng thư viện cấp Quốc gia; Thư viện tỉnh thành phố trực thuộc Trung ương là hạng I, II; Thư viện cấp huyện là hạng III, IV.
- Sửa đổi bổ sung Thông tư liên Bộ giữa Bộ Văn hóa - Thông tin và Bộ Tài chính về sửa đổi một số quy định tại Thông tư 97 hướng dẫn chế độ tài chính và đầu tư của nhà nước đối với thư viện công cộng.

Nguồn: Tạp chí Thư viện Việt Nam
Tác giả: Nguyễn Thanh Đức - Vụ Thư viện